

CDA

TYNAARLO

VERKIEZINGSPROGRAMMA

2022 - 2026

**BETROKKEN SAMENLEVING
BETROUWBARE OVERHEID**

Voorwoord

Als CDA-ers geloven wij in de kracht van de samenleving. De coronacrisis heeft ons bevestigd dat onze samenleving veerkrachtig is. Op vele plekken zagen wij initiatieven ontstaan om naar elkaar om te zien, elkaar digitaal op te zoeken of zakelijk nieuwe activiteiten te ontwikkelen. We kennen op dit moment nog niet alle gevolgen van de coronacrisis. Juist in deze onzekere tijden is het van belang een positief perspectief te bieden. Want als lokale partij willen wij dat onze gemeente er voor haar inwoners is. Op lokaal niveau staat de overheid dicht bij mensen. Juist daar kunnen wij het verschil in het leven van veel gezinnen maken. Dit door ruimte te geven waar dat kan. En de helpende hand te bieden waar dat echt nodig is. Zij aan Zij.

In dit verkiezingsprogramma beschrijven wij als CDA Tynaarlo onze concrete standpunten voor de gemeenteraadperiode 2022 - 2026. Bij het bepalen van die standpunten hebben we recht willen doen aan het DNA van onze gemeente. Jong en oud, gezinnen met kinderen en alleenstaanden. De standpunten zijn mede tot stand gekomen door inbreng van inwoners, organisaties en ondernemers in de gemeente. Zij aan Zij werden onze ideeën voor de komende raadsperiode zo concreet. Hartelijk dank daarvoor!

Er is nog veel te winnen in de gemeente Tynaarlo, naast de inhoud van dit programma is het van groot belang om de soms passieve bestuurscultuur tegen het licht te houden en burgerinitiatieven eerder te waarderen en verder te helpen. We verwachten van het college een proactieve en faciliterende houding. Dat gecombineerd met een duidelijke visie maakt de slagkracht van onze gemeente groter.

Onze inzet baseren we op de CDA-uitgangspunten. In de lange christelijke traditie hebben oude woorden en nieuwe gedachten elkaar steeds weer gevonden. De rijke historie van het CDA biedt ook veel inspiratie, omdat de klassieke CDA-uitgangspunten steeds nieuwe lading en levenskracht hebben gekregen en krijgen:

- **Solidariteit:** mensen zijn elkaar gegeven, ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en zijn het gelukkigst als zij in gemeenschap met anderen leven en worden gezien en gewaardeerd.
- **Publieke gerechtigheid:** de rechtsstaat is een onmisbare voorwaarde voor de bescherming van de menselijke waardigheid. De overheid heeft de taak om mens en schepping tot hun recht te laten komen, de vrede te bewaken en het recht te onderhouden.
- **Gespreide verantwoordelijkheid:** mensen, organisaties, bedrijven en overheden dragen een eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de schepping en het algemeen welzijn, om zowel persoon als gemeenschap te laten floreren. De overheid is niet het centrum van de samenleving; ze moet juist ruimte laten voor variëteit en veelkleurigheid.
- **Rentmeesterschap:** vanuit een besef van verbondenheid tussen generaties zijn mensen geroepen tot zorg voor natuur en cultuur en het creatief doorgeven wat van waarde is.

Met deze bagage en inspiratie gaan wij op weg naar 2026. Deze richtingwijzers kunnen we volgen, dit is het perspectief dat ons wenkt.

Dit verkiezingsprogramma zal absoluut niet compleet zijn. Wellicht zullen er nog onderwerpen missen die voor jou belangrijk zijn. Mocht dit het geval zijn dan nodigen we je uit om hierover met ons contact te zoeken. Net als in de afgelopen raadsperiode staan wij open voor suggesties, opmerkingen en kritiek en zijn wij gemakkelijk te benaderen.

Samen met mijn fractie kijk ik er naar uit om dit programma concreet te mogen maken. Zij aan Zij. Samen voor Tynaarlo!

Henk Middendorp, Lijstrekker CDA Tynaarlo

06-21689662

Henk.Middendorp@Tynaarlo.nl

“Moge God ons zegenen met genoeg dwaasheid om te geloven dat we een verschil kunnen maken in de wereld, zodat wij kunnen doen waarvan anderen zeggen dat het niet gedaan kan worden”

Franciscus van Assisi

Inhoudsopgave

1.	Zorg voor elkaar	5
1.1.	Steun voor wie een ander helpt	5
1.2.	We beschermen wat ons het meest dierbaar is: onze families en gezinnen	5
1.3.	Armoede, schulden en dakloosheid voorkomen	5
1.4.	Jeugdhulp en WMO	6
1.5.	Iedereen moet mee kunnen doen	7
1.6.	Laaggeletterdheid	7
1.7.	Jongeren moeten kansen krijgen	7
1.8.	Meer aandacht en zorg voor onze ouderen	7
1.9.	Geestelijke gezondheidszorg	8
1.10.	Inzetten op preventie en gezond leven	8
1.11.	Participatie en inburgering	9
1.12.	Inclusiviteit en anti-discriminatie	9
2.	Een sterke samenleving	10
2.1.	Wonen: kiezen voor kwaliteit, duurzaamheid, flexibiliteit	10
2.2.	Woonaanbod: ruim baan voor starters, doorstromers en senioren	10
2.3.	Ontmoeten	11
2.4.	Iedereen wil wonen in een veilige, schone en plezierige wijk!	11
2.5.	Flexibel en circulair bouwen	12
2.6.	Bouwen op de goede plek	12
2.7.	Kwaliteit van de woonomgeving	13
2.8.	Right to challenge	14
2.9.	Investeren in goede bereikbaarheid	14
2.10.	Goed openbaar vervoer	14
2.11.	Levendigheid en saamhorigheid: voor een sterk en vitaal verenigingsleven	15
2.12.	Kunst en cultuur voor iedereen toegankelijk	16
2.13.	Fondsen en subsidies	16
2.14.	Verbeteren leesvaardigheid	16
2.15.	Vrijwilligers	16
3.	Een eerlijke en duurzame economie	17
3.1.	Lokaal ondernemerschap en lokale ondersteuning	17
3.2.	Werkgelegenheid	18
3.3.	Leren en werken	18
3.4.	Landbouw	18
3.5.	Betaalbaar, behapbaar en met draagvlak	19
3.6.	Energieopwekking en infrastructuur	19
3.7.	Circulaire economie	20
3.8.	Duurzaamheid faciliteren	20
3.9.	Duurzaam inkopen	21
3.10.	Afvalbeleid	21
4.	Een dienstbare en beschermende overheid	22
4.1.	Samenleving aan zet	22
4.2.	Veiligheid	23
4.3.	Cultureel erfgoed	23
4.4.	Gezonde gemeentefinanciën	24
4.5.	Waarden en tradities in de samenleving	25

1. Zorg voor elkaar

Het CDA kiest voor een samenleving waar we met elkaar de verantwoordelijkheid dragen voor het land en de gemeente waarin we willen leven.

We hebben elkaar nodig. De zorg voor elkaar is het fundament onder onze samenleving. Zo lang we goed voor elkaar zorgen kunnen we iedere uitdaging aan. We dragen samen de verantwoordelijkheid voor een rechtvaardige samenleving waarin iedereen meedoet en ieder mens telt. Het CDA zet in op samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid omdat we ervan overtuigd zijn dat dat meer perspectief en vertrouwen biedt dan een ieder voor zich maatschappij.

1.1. Steun voor wie een ander helpt

Mantelzorgers hebben het soms zwaar. Wij vergroten de mogelijkheden om af en toe op adem te komen door respijtzorg en dagopvang en maken de aanvraag daarvan eenvoudiger. Vervoer naar de dagopvang en de respijtzorg moet goed geregeld zijn met zo nodig hulp van deur tot deur. Ook willen we meer aandacht voor jongeren die naast hun opleiding mantelzorg bieden.

Rond de dag van de mantelzorg zetten wij mantelzorgers in het zonnetje in de vorm van een mantelzorgcompliment.

1.2. We beschermen wat ons het meest dierbaar is: onze families en gezinnen

We kiezen voor een samenleving die gebaseerd is op hechte families waar je op terug kan vallen. Families zijn de hoeksteen van de samenleving. Vanuit het gezin en de familie moeten de cirkels van aandacht en zorg steeds wijder getrokken worden. We verliezen daarbij de belangen van de alleenstaanden niet uit het oog.

Bij problemen in het gezin denken we aan 1 plan voor het gezin waarbij de coördinatie plaatsvindt door 1 regisseur voor het hele gezin, met aandacht voor juridische problemen, relationele problemen, ouderschapsproblemen, veiligheid en schuldenproblematiek. Want, nu zijn er te vaak te veel hulpverleners in huis die onvoldoende samenwerken, met als gevolg dat situatie zelfs kan verslechteren.

Bij relatieproblemen kiezen we voor laagdrempelige relatiehulp. We kijken daarbij als eerste naar het belang van de kinderen, zonder het gezin als geheel uit het oog te verliezen. We streven naar 1 loket waar mensen terecht kunnen bij complexe scheidingen. We zetten ook in op woonvormen die tijdelijke opvang bieden voor ouders met kinderen in een echtscheidingssituatie.

Iedereen heeft recht op een veilig thuis. we kiezen er voor dat het advies- en meldpunt Veilig Thuis laagdrempelig bereikbaar is, met voldoende personeel dat goed opgeleid is. Een onveilige thuissituatie zorgt vaak voor meer problemen op korte en lange termijn. Hoe eerder een oplossing, hoe beter.

1.3. Armoede, schulden en dakloosheid voorkomen

Wij willen dat zo min mogelijk kinderen in armoede opgroeien. De komende periode willen we het aantal kinderen dat in armoede leeft minimaal halveren. We willen de gezinnen waar deze kinderen opgroeien meer maatwerk bieden en betere schuldregelingen. We willen de risicogroepen preventief bereiken om schulden in de toekomst te voorkomen.

Armoede brengt vaak **eenzaamheid** met zich mee omdat er geen geld is om iets te ondernemen. Er zijn veel regelingen, mogelijkheden en organisaties die zich inzetten voor het tegengaan van armoede en eenzaamheid. We pleiten voor meer bekendheid en betere toegankelijkheid van deze mogelijkheden.

Ook arme gezinnen moeten mee kunnen doen in de **digitale samenleving**, waar nodig draagt de gemeente bij in de kosten.

We helpen de **voedselbanken** waar we kunnen, we helpen bij het vinden van goede huisvesting, ze moeten goed bereikbaar zijn.

Wij willen **uithuiszetting** vanwege schulden voorkomen, zeker wanneer het om gezinnen met kinderen gaat. Dakloosheid heeft ernstige sociale en psychische effecten voor de betrokkenen en vergroot de problemen en kosten voor de betrokkenen en samenleving. Wij willen dat bij (schuld)hulpverleningstrajecten vroegtijdig een **vrijwilligersnetwerk** ingeschakeld kan worden om zo met de klant te doen wat nodig is.

1.4. Jeugdhulp en WMO

We willen professionals in onze **wijkteams** die **zelf** aan de slag gaan wat nodig is voor onze inwoners. Zij moeten zich meer gaan richten op voorkomen en **preventie** van (gezondheids)problemen.

In de **jeugdhulp** zien we een toename van aanbieders die zich richten op lichte zorg. Hierdoor ontstaan tekorten en zijn bezuinigingen op andere noodzakelijke dingen nodig. Dit is onwenselijk. Wij willen een duidelijke afbakening wat jeugd- zorg is en wat valt onder gewone opvoeding. We maken meer samenwerking mogelijk tussen jeugdzorg en passend onderwijs. We maken **duidelijke afspraken** met jeugdzorgaanbieders, voeren adequate **controle** uit op de financiën en pakken zorgfraude aan. Ook maken we duidelijke afspraken met huisartsen en andere verwijzers.

Wij willen blijven inzetten op het voorkomen van ingewikkelde aanbestedingen en willen inzetten op **langdurige contracten** binnen de jeugdhulp en de WMO.

Het CDA wil dat kinderen met jeugdhulp het recht krijgen om iemand uit hun eigen omgeving te betrekken bij belangrijke zorgbesluiten. Deze **steunfiguur** is geen professional, maar een goede bekende, zoals een familielid, de buurman of de trainer van de voetbalclub. De zelfgekozen mentor is er niet om delen van de professionele hulp over te nemen, maar om daadwerkelijk en gelijkwaardig mee te beslissen over wat goed is voor het kind, het gezin en de situatie.

We besteden vanzelfsprekend aandacht aan de continuïteit van zorg voor jongeren die **18** worden. We kijken daarbij samen met de jongere naar een goed overgangspunt naar andere vormen van zorg en andere financieringsbronnen.

Een goede zorg bestaat natuurlijk uit een goede samenwerking met huisartsen. We hebben goed contact met de huisartsen en overleggen met hen over de mogelijkheid tot inzetten van **praktijkondersteuners** voor de Jeugdhulp.

1.5. Iedereen moet mee kunnen doen

Mensen met een beperking moeten volledig mee kunnen doen in de samenleving. We zoeken samen met hen hoe dit mogelijk is. We voeren het VN verdrag zoveel mogelijk uit.

Sportvoorzieningen en openbare gebouwen moeten voor ieder goed toegankelijk zijn. Waar mogelijk willen we dat mensen met en zonder beperking samen kunnen sporten en bewegen.

Bij maatschappelijk belangrijke voorzieningen vinden we dat er voor voldoende gehandicaptenparkeerplaatsen aanwezig moeten zijn.

We willen dat kinderen met een beperking zoveel als mogelijk naar een gewone school gaan, met een grotere rol voor passend onderwijs.

1.6. Laaggeletterdheid

In het dagelijks leven hebben te veel mensen moeite met lezen en schrijven. De laaggeletterdheid is veel te hoog, het zet mensen onterecht op achterstand in de samenleving. Wij vinden, dat dit probleem moet worden verbeterd door de gemeentelijke communicatie erop aan te passen en we stimuleren toegang tot de taal-coaches vanuit openbare bibliotheken. We nemen deel aan lokale allianties om mensen die moeite hebben met lezen, schrijven en digitale vaardigheden te kunnen bereiken en hen te verwijzen naar leeraanbod.

1.7. Jongeren moeten kansen krijgen

We bieden hulp bij het zoeken van stageplaatsen voor jongeren. Ook proberen we jongeren op andere manieren te ondersteunen bij het inlopen van achterstanden, bijvoorbeeld door zomerscholen of extra begeleiding te faciliteren.

1.8. Meer aandacht en zorg voor onze ouderen

We zetten ons in om eenzaamheid onder onze inwoners, en met name ook bij ouderen, zoveel mogelijk tegen te gaan. We zetten huisbezoeken voor alle ouderen door. We zetten extra in op het bevorderen van contact tussen ouderen en jongeren, bijvoorbeeld vanuit de maatschappelijke dienstplicht. Maar wij vinden ook dat scholen, bedrijven (MKB) en verenigingen vaker een beroep doen op ouderen om als vrijwilliger, coach of mentor hun kennis en ervaring te delen met jongere generaties.

Wij zetten in op het behoud van voorzieningen zoals een huisarts, supermarkt, pinautomaat, basisschool of openbare bibliotheek in de buurt.

Dorpshuizen waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten, samen kunnen eten en elkaar kunnen leren kennen zijn onmisbaar, deze houden wij in stand. Denk hier bijvoorbeeld aan Plaats de Wereld in Vries.

Dit kunnen ook plekken zijn waar huisartsen en andere zorgverleners dicht bij de mensen kunnen werken. We ondersteunen en stimuleren projecten die generaties en culturen met elkaar in contact brengen. Bij het organiseren van afstemming en samenwerking tussen zorgaanbieders, zorgverzekeraars en gemeenten moeten burgers en maatschappelijk organisaties nauw worden betrokken.

Vervoersmogelijkheden voor senioren en mensen met een beperking moeten binnen de gemeente op orde zijn. We brengen de bestaande mogelijkheden verder onder de aandacht. Hierbij is ook aandacht voor maatschappelijke initiatieven zoals een belbus of buurtvervoer. Openbaar vervoer is gratis voor houders van een WMO pas.

Bij het bouwen van woningen voor senioren hebben we extra aandacht voor de bereikbaarheid van voorzieningen zoals een huisartsenpost en een apotheek en de veiligheid van de leefomgeving.

Wij willen meer variatie in het aanbod van woonvormen voor ouderen in de nabijheid van zorg of voor ouderen die naar elkaar willen omkijken. Hofjes, kleinschalige appartementencomplexen zijn een aantrekkelijk alternatief voor ouderen die wel op zichzelf willen blijven wonen, maar niet langer de zorg voor een heel huis willen hebben. We ondersteunen verpleeghuizen die ruimte nodig hebben om uit te breiden. Daarnaast zorgen we voor een gevarieerd aanbod van nieuwe vormen van wonen en zorg. We willen het oprichten van zorgcoöperaties faciliteren. We faciliteren en zorgen voor snellere behandeling van aanvragen voor mantelzorgwoningen en familiehuizen.

Gemeenten en woningcorporaties moeten verplicht worden bij nieuwbouw projecten 10-20% woningen te bouwen die geschikt zijn voor (hulpbehoevende) ouderen. Het gaat niet alleen om de woningen alleen, maar ook om de bereikbaarheid van sociale en culturele voorzieningen.

Daarnaast is er herstel nodig van de beschikbaarheid van tussenvoorzieningen voor mensen die niet meer thuis kunnen wonen maar evenmin in het verpleeghuis thuis horen. Voor mensen in de laatste levensfase moet er goede zorg en ondersteuning zijn en moet er aandacht zijn voor zingevingsvragen. De gemeente kan hierin een faciliterende rol spelen door de vestiging van een hospice te stimuleren.

Op hogere leeftijd worden ouderen kwetsbaarder voor oplichting en kleine criminaliteit, ook via het internet. Dit heeft een grote impact op hun gevoel van veiligheid. Wij geven meer voorlichting en willen dat de politie, banken en bedrijven extra aandacht geven aan meldingen en aangiftes van ouderen.

1.9. Geestelijke gezondheidszorg

We hebben extra aandacht voor de geestelijke gezondheidszorg. We willen schrijnende situaties en verward gedrag op straat voorkomen door betere samenwerking tussen instellingen en maatschappelijke partners. Ook hebben we aandacht voor de samenwerking tussen de politie en de GGZ. Buurtbewoners kunnen 24 uur per dag terecht bij een centraal telefoonnummer als zij zich zorgen maken over een buurtgenoot.

De coronacrisis heeft ook geestelijk zijn tol geëist bij mensen. Wij willen inwoners zoveel mogelijk hulp en ondersteuning bieden om de gevolgen te verwerken en het leven weer op te pakken.

1.10. Inzetten op preventie en gezond leven

We zetten in op preventie en gezond leven, waarbij de gemeente, het zorgkantoor, zorgverleners, zorgverzekeraars en zorgorganisaties samenwerken. We betrekken sportverenigingen en buurtsportcoaches bij het preventiebeleid en we vinden dat bekende (lokale) sporters hierbij een belangrijke rol kunnen vervullen als ambassadeurs voor een gezonde leefstijl.

Sport zorgt ervoor dat mensen bewegen, maar het verbindt mensen ook. Wij vinden dat **verenigingen** hierbij een belangrijke rol kunnen vervullen en pleiten ook voor meer voorzieningen voor sport en beweging in de openbare ruimte. hierbij kan ook gedacht worden aan een **combinatie van sport- en speelvoorzieningen**, denk hierbij aan fitnesspleinen of beweegtuinten voor ouderen.

We stimuleren gezond gedrag (gezonde leefstijl) door actieve **beweegprogramma's** en we vinden dat vroegtijdig ingezette preventie- programma's tegen roken en drugsgebruik hierbij een belangrijke rol kunnen vervullen.

Wij vinden laagdrempelige sport- en bewegingsactiviteiten in de wijk belangrijk, ook voor mensen die door armoede of andere belemmeringen weinig of niet sporten. Ieder kind moet een **zwemdiploma** kunnen halen en moet kunnen meedoen met een sportactiviteit. We maken het zwemdiploma **gratis** voor gezinnen die het niet kunnen betalen. Wij zorgen dat de buurtsportcoaches hun werk kunnen blijven doen. Ook vinden we sportveldjes en groene speeltuinen belangrijk in een wijk of dorp.

Wij hebben aandacht voor het onderhouden en verduurzamen van **sportaccommodaties**. Sportaccommodaties moeten goed bereikbaar zijn en veilig, achterstallig onderhoud moet worden weggewerkt. We vinden we dat sportaccommodaties multifunctioneel in de buurt gebruikt moeten kunnen worden.

Wij zetten in op een veilig **sportklimaat**, zodat iedereen kan sporten. Daarbij bevorderen we het aanstellen van **vertrouwenspersonen** bij sportverenigingen. We bevorderen waar mogelijk de contacten tussen sportverenigingen en andere maatschappelijke organisaties zoals onderwijs-, zorg- en jeugdinstanties en de veiligheidshuizen.

1.11. Participatie en inburgering

Participatie van alle inwoners is belangrijk. In de nieuwe wet inburgering krijgen gemeenten een belangrijker rol. Nieuwkomers moeten snel mee kunnen doen in de samenleving. We streven ernaar dat iedereen een (passende) baan heeft of een opleiding volgt.

Vrouwelijke stathouders en oudkomers hebben vaak een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. We willen dat wanneer een partner werk vindt, de **begeleidingstrajecten** van de andere partner kunnen doorgaan.

Maatschappelijke begeleiding moet leiden tot **zelfredzaamheid**. Veel begeleiding is informeel en wordt door vrijwilligers gedaan. We willen dat er voldoende betaalde krachten zijn om de maatschappelijke begeleiders te coachen en op te vangen. Zij zijn nodig om de vrijwilligers goed te laten functioneren.

1.12. Inclusiviteit en anti-discriminatie

Wij willen dat de gemeente als werkgever werkt aan een **inclusieve** organisatie. Dit betekent bewustwording creëren bij de eigen medewerkers en inclusief werken aan beleid. Bij het uitzetten van vacatures zorgen we ervoor dat deze inclusief zijn. Sollicitanten met diverse (migratie)achtergronden of mensen met een mogelijke arbeidsbeperking moeten zich ook uitgenodigd voelen om te reageren op een vacature.

Het voorkomen van discriminatie in iedere vorm blijft voor ons een belangrijk aandachtspunt. We brengen we onze gemeentelijke anti-discriminatievoorziening regelmatig onder de aandacht.

2. Een sterke samenleving

Het CDA kiest voor een sterke samenleving waarin iedereen kansen krijgt. Iedereen telt mee en werkt mee. Het begint met zorgen voor jezelf, en waar mogelijk ook voor anderen. Wie echt hulp nodig heeft, krijgt die van de gemeente.

We moeten voorkomen dat mensen er niet bij horen. De menselijke maat staat centraal en WIJ is belangrijker dan ik. Een sterke samenleving zien we als een gemeente waar het geschikt wonen is voor iedereen, waar de openbare ruimte veilig, aantrekkelijk en uitnodigend is en waar voorzieningen beschikbaar en toegankelijk zijn. Voor de levendigheid en saamhorigheid zijn verenigingen en vrijwilligers essentieel voor de gemeente. Waardering en ondersteuning voor hen die zich belangeloos inzetten is nodig.

2.1. Wonen: kiezen voor kwaliteit, duurzaamheid, flexibiliteit

Voor het CDA is het **woonbeleid** gericht op kwaliteit, duurzaamheid, flexibiliteit en maatwerk. Met woningcorporaties maakt de gemeente gerichte **prestatieafspraken** over de hoeveelheid en de kwaliteit van het woningaanbod. We willen woningbouwcorporaties meer ruimte geven om met bouw en de verduurzaming aan de slag te gaan.

De gemeente **helpt ontwikkelaars** zodat zij de weg vinden in de enorme hoeveelheid regels voor woningbouwinitiatieven. We maken flexibele woonvormen voor starters mogelijk door een daadkrachtige aanpak. Deze woonvormen kunnen ook ingezet worden voor andere doelgroepen (bijv. statushouders, daklozen en eenpersoonshuishoudens).

We **omarmen particuliere wooninitiatieven**. Nieuwe woonconcepten krijgen vrijheid en medewerking om te ontwikkelen. Dit draagt optimaal bij aan de diversiteit van en het aantal woningen.

2.2. Woonaanbod: ruim baan voor starters, doorstromers en senioren

Er zijn op dit moment **te weinig geschikte woningen**. Wij willen extra aandacht voor de lastige positie van starters, senioren, mensen met een kleine portemonnee, middeninkomens en eenpersoonshuishoudens bij het vinden van een geschikte huur- of koopwoning.

Om de **wachlijsten** voor een woning weg te werken is voor de korte termijn meer (sociale) woningbouw nodig. Wij zetten extra in op de bouw van levensloopbestendige woningen voor senioren. Dit is niet alleen goed voor de woon- behoefte van toekomstige senioren; ook stimuleert de bouw van levensloopbestendige woningen de **doorstroom** op de woningmarkt.

Het bouwen van tijdelijke woningen (**flexwonen**) is een effectief middel in de strijd tegen woningnood dat snel kan worden toegepast. Hiermee bieden we perspectief aan mensen met een acute woonvraag, die met de reguliere woningtoewijzing tussen wal en schip vallen. Denk hierbij zoal aan starters, gebroken gezinnen, mensen die een baan gevonden hebben in een nieuwe omgeving. Wij zetten hierbij maximaal in op de mogelijkheden voor versnelde bestemmingsplanprocedures en de bouw van tijdelijke woningen (mogelijk op basis van Crisis- en Herstelwet').

In onze gemeente met een beperkte bevolkingsgroei kiezen we vooral voor '**bouwen voor de eigen behoefte**'. De bouw van woningen wordt geconcentreerd in de grote kernen maar ook in de andere dorpen is het belangrijk voor de leefbaarheid dat voor eigen inwoners (beperkte) nieuwbouw op initiatief van inwoners mogelijk is.

Grote projecten in de kernen verdelen we over meerdere jaren. Het CDA wil dat er in de komende bestuursperiode in Tynaarlo minimaal 500 woningen kunnen worden gebouwd voor hoofdzakelijk het **lagere en middensegment** van de woonmarkt.

We willen bij nieuwbouwwoningen zo veel mogelijk **voorrang voor inwoners** van de gemeente. Kopers moeten een sociaal en/of economische binding hebben met de woonplek. Dit is onderdeel van de verkoopvoorwaarden van nieuwe woningen.

Wij zetten ons maximaal in voor het flexibel omgaan met **bijzondere woonvormen**. De combinatie van wonen en zorg voor een gehandicapt kind of familie in de directe woonomgeving vindt het CDA vanzelfsprekend. Hiervoor kan de gemeente vergunningen voor flexibele bouwconcepten met een bepaalde duur afgeven, waarna de opstal, als de zorgtaak is beëindigd, wordt verwijderd.

Mensen die in slecht geïsoleerde koop of huurwoningen wonen, zijn als geen ander getroffen door de hoge energieprijzen en -belastingen. Het CDA wil dat er in Tynaarlo over 4 jaar geen woningen meer zijn met een **F of G-label**. Daar waar nodig neemt de gemeente, samen met de bewoners, actie.

Daarnaast heeft iedere bewoner van Tynaarlo recht op **zonnepanelen** op het dak. Waar verhuurders niet mee willen werken, terwijl de bewoners dat wel wensen, treedt de gemeente op.

2.3. Ontmoeten

De fysieke omgeving kan een belangrijke bijdrage leveren aan het bevorderen van contacten tussen inwoners: daarom zoeken we actief naar goede **ontmoetingsplekken** en we faciliteren die waar nodig. Hierbij kan gedacht worden aan gemeenschappelijke (multifunctionele) ruimten/binnentuinen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Niet altijd het klassieke buurthuis of het bibliotheekfiliaal; het kunnen ook kerken, kringloopwinkels of koffiecorners van supermarkten zijn.

Iedereen hoort erbij. Het is belangrijk dat mensen elkaar ontmoeten buiten de eigen 'bubbel'. We stimuleren ontmoetingen tussen mensen met goede banen en opleidingen met inwoners in een kwetsbare positie. Dat draagt bij aan wederzijds inlevingsvermogen en empathie.

2.4. Iedereen wil wonen in een veilige, schone en plezierige wijk!

Wij vinden het belangrijk dat buurten veilig zijn. Daarbij stimuleren we bewoners actief te zijn in de buurt en we verhogen de mogelijkheden voor bewoners om **medeverantwoordelijkheid** te dragen. We willen het vertrouwen in organisaties, en de samenwerking in de wijk versterken, de bekendheid van de professionals vergroten.

We hebben aandacht voor de oorzaken van onveiligheidsgevoel en vinden dat deze waar mogelijk in samenspraak met bewoners aangepakt moeten worden.

Mensen zelf vormen de basis voor veiligheid en leefbaarheid. Initiatieven zoals buurt **WhatsApp-groepen** en **buurtouders** die jongeren aanspreken, stimuleren we.

2.5. Flexibel en circulair bouwen

Voor de lange termijn kiezen wij voor meer **flexibel bouwen**. Dit houdt in dat steeds meer woningen en andere gebouwen aanpasbaar zijn in geval hun bestemming verandert.

Het CDA vindt het belangrijk dat procedures voor aanvragen en initiatieven **makkelijker** en **sneller** opgepakt worden. Dit kan de gemeente doen door het vaststellen van bestemmingsplannen efficiënter in te richten, meer maatwerk te geven in plaats van afvinklijstjes, meer ruimte te geven aan bouwtechnische innovaties en minder angst voor jurisprudentie. **Tynaarlo helpt!**

Veranderingen in de woonomgeving gaan de buurtbewoners aan. Wij vinden het daarom vanzelfsprekend dat bewoners worden betrokken bij bouwinitiatieven in hun woonbuurt.

Het CDA wil **demontage en hergebruik** van materialen stimuleren en sloop verminderen. Door circulair bouwen en het werken met uitneembare onderdelen aan te moedigen slaan we drie vliegen in één klap. We maken woningen van duurzaam materiaal, die relatief snel kunnen worden gebouwd/gedemonteerd, en die geschikt zijn voor alle levensfasen.

Voor de **nieuwbouw** van **scholen** willen we aangepaste **normen** die bepalen hoe veel vierkante meters gebouwd mogen worden. De afgelopen jaren bleken alle opgeleverde scholen direct te klein.

2.6. Bouwen op de goede plek

In onze (grote) kernen is inbreiding van nieuwe woonbebouwing een efficiënt instrument om de dorpen vitaal en bereikbaar te houden. Daarom kijken we in de woningbouw allereerst, met respect voor **cultuurhistorie** en **korrelgrootte**, naar de mogelijkheden van herbestemming, transformatie en **verdichting** van de bebouwde omgeving. We willen dat het groen en speeltuinen hierbij worden ontzien. Pas daarna kijken we naar uitbreiding van woningen aan de dorpsranden.

In het **centrum van Eelde** pleiten we voor een vlotte ontwikkeling van wonen en winkelen om het aanzien en de leefbaarheid terug te brengen, respect voor de cultuurhistorische omgeving is van groot belang. Het uitbreiden van de **cultuursector** door de ontwikkeling van cultuur- en samenkomstfuncties waaronder het **Klompemuseum** moet onderzocht worden.

In de wijk **Ter Borch** blijven we ons inzetten voor een **full-service supermarkt**.

In **Zuidlaren** is voor de vitaliteit van het winkellint het **“haltermodel”** van het grootste belang, deze moet wat het CDA betreft in volledige **balans** zijn. Extra gewicht op het voorterrein PBH betekent ook opwaardering en gewicht aan de brink Stationsweg / Telefoonstraat.

Wij investeren in een zichtbare **vergroening** van de woonomgeving. Bossen, parken, speelweides en volkstuinten vergroten de leefbaarheid en zijn van steeds groter belang voor afkoeling bij hitte of de opvang van **regenwater** bij extreme buien.

Belangrijk is de bereikbaarheid van voorzieningen en de veiligheid van de leefomgeving. Voor mensen met een ernstig psychische aandoening of ouderen is het van belang dat er voldoende passende woonruimte met zorg **dichtbij** aanwezig is.

Het CDA wil dat planontwikkelingen meer vanuit een **totaalvisie** op de gemeente tot stand komen. Wij zien de gemeente als bewaker van integraliteit en pakt deze rol in het kader van de uitvoering van de Omgevingswet.

2.7. Kwaliteit van de woonomgeving

De positieve effecten van groen op onze gezondheid zijn bewezen. Mensen met een groene woonomgeving voelen zich gezonder. Wij willen de **groene openbare ruimte** aantrekkelijker maken om te bewegen, te zijn en te ontmoeten. De gemeente legt 'spelen in het groen' vast als ruimtelijke functie. Het CDA vindt dat **openbare groenstroken** beter kunnen worden benut. Het houdt het dorp koel in de zomer, gaat wateroverlast tegen in de winter en zorgt voor versterking van de biodiversiteit. Hierbij denken we aan **bloemrijk bermbeheer** en toepassing van natuurlijke afscheidingen zoals een houtwal om een parkeerplaats. Door als gemeente het groen ecologisch te onderhouden en chemische middelen te blijven verbieden geven we het goede voorbeeld.

Onze dorpen moeten 'waterslim' worden zodat we de pieken in regenval en droogte beter aankunnen. Het CDA wil groene daken, het afkoppelen van hemelwater op het riool en energiebesparende maatregelen stimuleren. Europese en nationale **subsidieregelingen** moeten hiervoor meer worden ingezet.

Speelnatuur bij de "Onlanderij" zoals voorgesteld door Natuurmonumenten ondersteunen wij van harte!

Ten aanzien van zonneweiden vindt het CDA het essentieel dat de schaal past bij de omgeving en dat er **lokaal voldoende draagvlak** is, voordat plannen worden uitgevoerd.

Het CDA is tegen de komst van grote (industriële) windturbines in het landelijke Tynaarlo, maar kan wel instemmen met het plaatsen van **windturbines tot 15 meter hoogte**.

Het is belangrijk dat de gemeente over het **niveau van groenonderhoud** communiceert met omwonenden. Wij willen bewoners meer inbreng geven over het groen in hun buurt. Willen mensen hoogwaardig groen in hun buurt, dan vragen we in ruil daarvoor hun bijdrage bij het onderhoud van dit groen. Ze kunnen snipergroen van de gemeente adopteren. De gemeente **faciliteert** de bewoners waar nodig met materialen en kennis, en organiseert hiertoe een vast aanspreekpunt.

De gemeente kan **buurtbudgetten** beschikbaar stellen aan buurten en wijken ter bevordering van de leefbaarheid waarmee inwoners zelf werkzaamheden in hun buurt kunnen of laten uitvoeren. Een specifiek **coördinator** per dorp(en) is in dat verband belangrijk voor het onderhouden van goede contacten in deze tijden van schaalvergroting en een afstandelijke en anonieme overheid.

Uitgangspunt is dat de **samenleving** als eerste **verantwoordelijkheid** neemt en dan pas de overheid. We leren onze kinderen dat spelen in de omgeving van water gevaarlijk kan zijn, dat speeltuinen en klimrekken risico's met zich mee kunnen brengen en accepteren dat de overheid niet overal een oplossing voor hoeft te bedenken.

De inrichting van de **openbare ruimte** mag niet het sluitstuk zijn van economische activiteiten in de omgeving. De zorg voor een aantrekkelijke en toegankelijke inpassing in de omgeving is een vast onderdeel van ontwikkelopgaven. Het CDA blijft erop toezien dat de openbare ruimte **niet vervuilt en verloedert**, maar dat wordt gewerkt aan een schone, hele en veilige gemeente.

Iedereen moet op een veilige manier op pad kunnen. De openbare ruimte moet veilig zijn, door bijvoorbeeld het toepassen van **(slimme) verlichting**. Ons uitgangspunt is zelfstandige mobiliteit van kinderen en ouderen.

Het CDA blijft erop toezien dat openbare ruimten en gebouwen goed **toegankelijk** zijn, hindernissen worden gesignaleerd en verholpen.

De gemeente ondersteunt collectieve oplossingen die inwoners zelf bedenken om beter voor elkaar te kunnen zorgen. Wij willen bijvoorbeeld meer **bankjes voor ontmoeting** toestaan zodat ouderen kunnen uitrusten.

2.8. Right to challenge

Wij willen dat inwoners en verenigingen het recht krijgen (**Right to challenge**) om de uitvoering van een collectieve voorziening van de overheid over te nemen (tegen minder of gelijke kosten). Dit kan om van alles gaan: van onderhoud van snippergroen om het huis, het beheer van sportvelden door de club tot de zorg voor ouderen.

Buurtbewoners kunnen inspraak krijgen bij de inzet van banen in de bijstand (**wijkbanen**): wil de buurt een conciërge bij de moestuin of liever wijkbanen bij het bestrijden van eenzaamheid onder jongeren?

2.9. Investeren in goede bereikbaarheid

Goede **bereikbaarheid** stelt mensen in staat om te participeren in de samenleving en draagt bij aan verbetering van de leefomgeving.

Op korte afstanden is de **fiets** een aantrekkelijk, schoon en gezond vervoermiddel. Wij kiezen voor een **hoogwaardig, veilig en fijnmazig fietsnetwerk**.

Wij zetten, om te beginnen, in op de totale realisering van **fietssnelweg** Assen – Groningen inclusief de fietstunnel bij Vriezerbrug. In combinatie met de opkomst van de elektrische fiets nodigen snelle routes uit vaker op de fiets te stappen en om langere afstanden af te leggen. Dit vermindert tegelijkertijd de druk op wegen en het milieu. Een fietssnelweg tussen Gieteren en Groningen via Zuidlaren en Glimmen wordt wat ons betreft een volgend te realiseren doel.

Daar waar mogelijk, maar zeker bij **scholen**, leggen we “**Fietsstraten**” aan waar auto’s te gast zijn, ook in de kleine dorpen. Op **rotonde’s** krijgt de **fiets voorrang** en we willen een brede verspreiding van extra en veilige **oplaadpunten** voor elektrische fietsen. Tynaarlo, dé **fietsgemeente** van Nederland!

In **Zuidlaren** willen we het doorgaand **vrachtverkeer** uit het centrum weren.

Het CDA ziet **Groningen Airport Eelde** als een belangrijke **toegangspoort** voor het Noorden. Activiteiten om de effectiviteit van GAE op economisch gebied te stimuleren willen we faciliteren. De luchthaven GAE is voor het gehele Noorden van belang vanwege de bereikbaarheid, bedrijvigheid en daardoor leefbaarheid. GAE gaat wat ons betreft een belangrijke rol spelen op het gebied van de verduurzaming van de luchtvaart. Zowel op het gebied van **elektrisch** vliegen als de toepassing van **waterstof** in de luchtvaart.

2.10. Goed openbaar vervoer

Goede **OV-voorzieningen** zijn belangrijk. Goed en aantrekkelijk OV vermindert de afhankelijkheid van de auto, en kan in combinatie met nieuwe mobiliteitsconcepten zoals autodelen er zelfs toe leiden dat parkeerplekken worden teruggegeven aan de buurt (nieuwe speelplekken, of toevoegen van groen). Zo verbetert de leefbaarheid, en verminderen drukte en vervuiling.

Goede bereikbaarheid van buurten, voorzieningen en bedrijventerreinen is een groot goed. Voor deze plekken zetten wij ons samen met de provincie in voor goede **concessies** voor het openbaar vervoer.

Wij zetten ons in voor de realisatie van het meest duurzame transferium van Nederland: het **transferium / HUB De Punt**, ingericht met innovatieve verlichting, met elektrische oplaadpunten voor auto's en fietsen, groene daken, oplaadmogelijkheden elektrische fietsen, beschut overstappen, etc.

Wij steunen nieuwe hoogwaardige vormen van Openbaar Vervoer. Dat kan door dunne OV-lijnen te bundelen tot een dikkere lijn waar de bus vaker rijdt (bijv. eens per kwartier). Dit moet samengaan met maatwerkoplossingen ten behoeve van het voor- en natransport. Aansluiten van **lijn 300** vanuit Emmen naar Groningen op het aan te leggen knooppunt HUB De Punt is van groot belang.

Nieuwe combinaties in het **doelgroepenvervoer** bieden nieuwe mogelijkheden. Inwoners kunnen zelf bijdragen aan duurzaam vervoer door bijvoorbeeld gebruik te maken van huurauto's, autodelen, etc. Het CDA wil volop meewerken aan het stimuleren van deze faciliteiten.

Bedrijven kunnen **werknemers** stimuleren tot **duurzamer vervoer**. Wij helpen bedrijven door belemmeringen die zij ervaren weg te nemen. De gemeente faciliteert het contact tussen bedrijven en OV concessiehouders, voor het organiseren van maatwerkoplossingen.

Wij vinden dat mensen met een beperking zonder hinder gebruik moeten kunnen maken van het openbaar vervoer.

2.11. Levendigheid en saamhorigheid: voor een sterk en vitaal verenigingsleven

Wij maken ons sterk voor een vitaal **verenigingsleven**. Verenigingen met al hun vrijwilligers zijn het cement van de samenleving. Hier leert jong en oud om samen te werken, om te gaan met teleurstellingen, en verantwoordelijkheid te nemen.

Het CDA wil voor verenigingen dat **regels en vergunningen** worden **verminderd**. Geeft verenigingen en clubs meer ruimte voor initiatief. Het is goed als verenigingen voor hun plannen en ideeën de ruimte krijgen waar mogelijk kan worden volstaan met algemene regels of met een melding.

Benodigde vergunningen zijn voor verenigingen bij voorkeur **doorlopend** (zodat deze niet periodiek verlengd hoeven te worden). Verstrekken van kleine subsidies (bijvoorbeeld onder €5000) krijgen een **lichte verantwoordingsplicht**. Dus zonder uitgebreide administratie en regels.

Wanneer vrijwilligers- en verenigingsactiviteiten in het verlengde liggen van alledaagse (vergunningsvrije) activiteiten, zoals bijvoorbeeld bij een concert of tentoonstelling in een kerk, willen wij willen soepel omgaan met evenementenvergunningen. Het CDA wil voor deze vergunningen **géén leges** heffen.

Verenigingsgebouwen worden **vrijgesteld** van de **OZB**.

Daar waar voorzieningen onder druk staan worden deze bij voorkeur ingericht voor meerdere gebruikers. Zo kunnen voorzieningen langer behouden blijven. Scholen, zorginstellingen en verenigingen maken bijvoorbeeld gebruik van hetzelfde gebouw.

2.12. Kunst en cultuur voor iedereen toegankelijk

Wij vinden het belangrijk dat iedere inwoner zich kan ontwikkelen via **muziek**, toneel of andere **culturele vorming** en toegang heeft tot plekken waar kunst en cultuur tot leven komen. Daarom is het belangrijk dat er **laagdrempelige** voorzieningen voor de beoefening van (amateur)kunst zijn en dat deze gefaciliteerd worden door de gemeente.

Het CDA wil dat gezinnen op **bijstandsniveau** en andere gezinnen op of nabij de **armoedegrens** ook deel kunnen nemen aan culturele activiteiten. We willen hun deelname stimuleren door het aanbod voor hen goedkoper te maken door bijvoorbeeld een lokale **kortingspas**.

De gevolgen van **corona** voor de cultuursector zijn groot. We willen lokale kunst- en cultuur gezelschappen zo snel mogelijk op verantwoorde wijze weer verantwoord hun gang te laten gaan. Naast de door hen verzorgde lessen, repetities en bijeenkomsten dragen deze activiteiten ook bij het gemeenschapsgevoel en het verminderen van eenzaamheid. Wij willen daarom een steunpakket cultuur. Het CDA wil amateurverenigingen en (private) cultuureducatieve organisaties faciliteren door te **korten** op **huurlasten** van les- en repetitieruimtes.

Het uitschrijven van **opdrachten** en prijsvragen voor realisatie van kunstwerken aan **lokale kunstenaars** biedt een goede mogelijkheid om hen te ondersteunen en te laten bloeien.

2.13. Fondsen en subsidies

Er zijn tal van provinciale en landelijke fondsen en subsidies naast de reguliere gemeentelijke middelen, maar deze worden in de ene gemeente veel slimmer en vaker gebruikt dan de andere. Door een **subsidiecoördinator** in de gemeente aan te stellen wil het CDA ervoor zorgen dat de gemeente faciliteert, de juiste verbindingen legt en voorziet in voorlichting om fondsen en subsidies aan te vragen.

2.14. Verbeteren leesvaardigheid

Het **lees- en schrijfniveau** van Nederlandse jongeren daalt. In Nederland is bij een kwart van de leerlingen de leesvaardigheid onvoldoende om goed mee te kunnen doen in de samenleving. Het CDA wil dat bibliotheken en onderwijsinstellingen meer middelen krijgen om de vaardigheden op dit gebied te stimuleren en op peil te brengen. De bibliotheek is een kennisvoorziening die niet alleen voor jongeren, maar voor iedereen zo toegankelijk mogelijk moet blijven en daarbij met haar tijd meegaat. Wij zien de **bibliotheek** als ontmoetingsplek waar mensen van diverse achtergronden samenkomen om kennis op te doen en de kans krijgen al het moois te ontdekken dat literatuur, kunst en wetenschap ons te bieden hebben.

2.15. Vrijwilligers

Vrijwilligers vormen een onmisbare schakel in de leefbaarheid. De gemeente kan veel doen om het **vrijwilligerswerk** leuker en vooral ook makkelijker te maken. Dit door bijvoorbeeld de regels voor onkostenvergoedingen te versoepelen, de administratieve lasten te verminderen en trage procedures te voorkomen. Vanuit de gemeente is een wethouder specifiek benoemd als aanspreekpunt voor de vrijwilligersorganisaties.

3. Een eerlijke en duurzame economie

Wij maken serieus werk van een eerlijke en een duurzame economie. Een economie met ruimte voor lokaal ondernemerschap. Het is meer dan terecht dat de gemeente met lokale ondernemers gezamenlijk optrekt in de uitdagingen op het gebied van duurzaamheid, werkgelegenheid en scholing. Eerlijk ondernemerschap kenmerkt zich door bewust te zijn van de impact op de omgeving en door continuïteit op de langere termijn voorop te stellen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen en sociaal ondernemerschap stimuleren we.

De verduurzamingsopgave is voor gemeenten een uitdaging op zowel fysiek als sociaal vlak. Het CDA wil de verduurzamingsopgave betaalbaar en behapbaar voor de inwoners uitvoeren. Met een groene en schone leefomgeving, energiebesparing, investeringen in schone energie en daarmee vermindering van de CO₂-uitstoot dragen we bij aan de doelen van Parijs. Daarbij staan wij voor een eerlijke balans tussen de lokale lusten en lasten van het klimaatbeleid. We betrekken inwoners vooraf bij grote besluiten en bieden ruimere regelingen voor investeringen in isolatie en energiebesparing aan je eigen huis.

3.1. Lokaal ondernemerschap en lokale ondersteuning

Het CDA is trots op het **midden en kleinbedrijf** in Tynaarlo. Voor het CDA is het belangrijk dat de gemeente met het midden- en kleinbedrijf (MKB) afspraken maakt op basis van wederkerigheid (geven en nemen). Zo willen we dat met het bedrijfsleven, het onderwijs en andere organisaties afspraken gemaakt worden op het gebied van duurzaamheidsmaatregelen, investeringen in opleidingen ter bevordering van toekomstig personeel, aanstellen van mensen met een beperking, een minimaal aantal stage- en leerplekken en investeringen in innovatie.

We willen geen hogere **lokale belastingen** voor ondernemers. Behalve als in samenspraak met de ondernemers is afgesproken om de inkomsten te gebruiken voor verbeteringen van het ondernemersklimaat.

Voor **betalingen** van de gemeente aan ondernemers willen we dat betalen binnen dertig dagen de norm is.

In het kader van het toekomstbestendig maken van de economie is flexibiliteit belangrijk. De ondernemer moet meer ruimte krijgen om te ondernemen. Dat kan door het schrappen, aanpassen of flexibiliseren van regels en meer ruimte voor experimenten in het op te stellen omgevingsplan.

Het CDA wil dat **parkeren** in de winkelgebieden van Tynaarlo gratis blijft.

We willen inzetten op het herstructureren/revitaliseren van **bestaande bedrijventerreinen**. We willen dat het gebruik van bestaande terreinen voor gaat op het ontwikkelen van nieuwe bedrijventerreinen (waaronder kantoorlocaties). Dit willen we doen samen met de ondernemers op deze terreinen.

Voor **lokaal gewortelde** bedrijven moet ruimte zijn voor groei, zodat de vitaliteit van buurten, wijken en dorpen behouden blijft.

We stimuleren samenwerkingen op **bedrijventerreinen** om energie te besparen en te leren van elkaars successen. Een mogelijkheid is dat de gemeente de energiecoaches inzet bij energiescans en haalbaarheidsstudies.

3.2. Werkgelegenheid

Wij zetten in op **duurzaam werk** in Tynaarlo; tijdelijke arbeidsplaatsen moeten altijd perspectief bieden op een vervolg.

Werken geeft mensen levensvreugde. Daarom zetten wij maximaal in op het voorkomen van **langdurige werkloosheid**. Mensen die in de bijstand zitten, worden ondersteund bij het vinden van een lokale basisbaan. Dit is een parttime baan die meer opbrengt dan de bijstandsuitkering en gericht is op het doorstromen naar een volwaardige baan.

Vrijwilligers en **mantelzorgers** boven de 62 jaar, die structureel meerdere dagen per week vrijwilligerswerk doen of mantelzorger zijn, hebben wat ons betreft recht op **vrijstelling** van de **sollicitatieplicht**.

3.3. Leren en werken

Veel jongeren komen moeilijk aan een **stageplaats** tijdens hun opleiding. Een stageperiode is niet alleen belangrijk voor verdere ontwikkeling van vaardigheden en competenties, maar het is ook een voorwaarde om af te studeren of over te gaan naar een volgend studiejaar. Veel jongeren ondervinden stress omdat het aanbod van overheid en bedrijfsleven ontoereikend is, in het ergste geval staken zij om deze reden hun studie. Met als resultaat een studieschuld en geen diploma. Ondernemers ervaren op hun beurt een tekort aan (nieuwe) opgeleide medewerkers.

We willen daarom dat de samenwerking tussen **regionale opleidingscentra** en het **bedrijfsleven** verbeterd om jongeren aan een stageplek te helpen en opleidingstrajecten te ontwikkelen voor de specifieke werkgelegenheid in de regio.

De **maatschappelijke stage** is voor scholen niet verplicht. We willen dat scholen gestimuleerd worden om scholieren kennis te laten maken met maatschappelijke organisaties. Zo willen we dat jongeren ervaring opdoen in het leveren van een vrijwillige bijdrage aan de samenleving.

3.4. Landbouw

Het CDA is trots op onze agrarische sector. We willen een vitale agrarische sector stimuleren, die zorgt voor werkgelegenheid en het landschap. Wij willen een omgevings- en landbouwvisie ontwikkelen met aandacht voor alternatieve **verdienmodellen**, bijvoorbeeld op het gebied van energieopwekking en natuurontwikkeling met kansen voor een toekomstbestendige landbouw.

We stimuleren maatwerk gericht op de eigen verantwoordelijkheid van agrariërs. Extra inspanning in ruimtelijke kwaliteit of energietransitie levert ruimte op om te ondernemen

Agrariërs stimuleren ook zorg te dragen voor **natuurbeheer**. Wij zien de agrariër als beheerder van ons typerende **esdorpen- en beekdalenlandschap**.

Voor de levensvatbaarheid van de agrarische sector is het belangrijk ruimte te bieden aan gewenste **nevenactiviteiten** van agrarische bedrijven.

Het CDA vindt, dat ruimte moet worden geboden aan eigenaren van **leegkomende agrarische bebouwing** om daaraan een nieuwe in het landschap passende bestemming te geven.

3.5. Betaalbaar, behapbaar en met draagvlak

Het CDA is voor een **verduurzamingsopgave** die betaalbaar en behapbaar is voor inwoners. Inwoners en bedrijven zijn bereid de stap te zetten, zolang zij weten dat de lasten betaalbaar zijn en eerlijk worden verdeeld. En zij -meer dan nu- vooraf worden betrokken bij belangrijke besluiten. **Samenwerking** is het sleutelwoord. Het CDA beseft daarbij dat de energietransitie in grote mate vanuit Den Haag wordt gestuurd en dat er binnen Tynaarlo slechts beperkte ruimte is.

Om gemeentelijke duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren wil het CDA inzetten op maximaal **draagvlak** onder inwoners.

3.6. Energieopwekking en infrastructuur

De energietransitie is geen recht pad naar een vooraf gesteld einddoel. Met het bieden van lokale **participatiemogelijkheden** wil het CDA ruimte bieden aan inwoners en bedrijven om bij te dragen aan maatschappelijke doelen. Deze (wellicht suboptimale) route is van belang voor het draagvlak voor het energie- en duurzaamheidsbeleid.

In veel situaties geldt dat energieopwekking uit zonneweides de samenleving als geheel ten goede komt, maar lokaal voor overlast zorgt. Wij willen een **eerlijke verdeling** van **lusten** en **lasten** in de lokale gemeenschap.

We zetten middels een **burgerforum** in op inwonersparticipatie bij grootschalig opwekken van energie. Dit begint met goed informeren en gebruik te maken van de lokale expertise. Kleinschalige lokale energiecoöperaties en lokale bedrijven worden hierbij actief betrokken. We willen dat onze inwoners als eerste financieel kunnen deelnemen en streven naar **50% lokaal eigendom**.

Het opwekken van energie door middel van zon heeft grote invloed op ons landschap. We willen dat de **“Zonneladder”** wordt toegepast. De gemeente streeft daarom naar een maximale benutting van het dakoppervlak in onze gemeente voor zonne-energie. **Landbouwgronden** en **natuurgebieden** worden zoveel mogelijk **ontzien**.

Het CDA wil dat de gemeente Tynaarlo de **reststromen biomassa**, bijvoorbeeld snoeiafval, ten behoeve van de energievoorziening in de eigen gemeente inzet, bijvoorbeeld via conversie naar biogas, en niet aan de hoogste bidder elders in het land verkoopt. Dit past in ons streven naar een meer circulaire economie.

Om ruimte te houden voor innovatie, om in te kunnen spelen op nieuwe inzichten en omdat het gewenst is maatregelen te blijven toetsen op kosteneffectiviteit en hun impact, willen wij dat de **lokale** duurzaamheidsdoelstellingen synchroon (gaan) lopen met het **klimaatakkoord**.

In het **duurzaamheidsbeleid** kiezen wij voor de inzet van eenvoudige beleidsinstrumenten die kunnen rekenen op voldoende **draagvlak** en die langdurig worden ingezet. Met consistent beleid weten investerende partijen waar ze aan toe zijn.

In 2050 moeten de woningen in de gemeente van het aardgas af. Dit is een hele opgave. Voordat tot uitvoering wordt overgegaan wil het CDA dat samen met de inwoners zorgvuldige afwegingen worden gemaakt. **Inwoners betrekken we voortijdig** in de planvorming.

We willen dat de gemeente in het verduurzamen van wijken, gebruik maakt van de **uitzonderingsmogelijkheid** om te kiezen voor behoud van **gasnetten** in de gemeente. Niet om aardgas te behouden voor de toekomst maar wel om de kans te geven aan nieuwe

innovaties (zoals **waterstof**) die de gasleiding infrastructuur kunnen gebruiken. In de tussenliggende periode kan biogas worden ingezet. Door goede isolatie zal de benodigde hoeveelheid biogas (of waterstof) veel lager zijn dan de huidige hoeveelheid aardgas.

Het CDA wil ondernemers, woningcorporaties, verhuurders en coöperatieve **initiatieven ondersteunen** wanneer zij willen en initiatieven uit de samenleving te laten experimenteren met duurzame projecten.

Het CDA wil **energiearmoede** tegen gaan. Dat doen we in de eerste plaats door binnen vier jaar zoveel mogelijk slecht geïsoleerde woningen aan te pakken. We zorgen ervoor dat extra uitgaven door maatregelen voor energiebesparing en isolatie van de woning voor inwoners betaalbaar blijven. Het CDA maakt zich er in de komende collegeperiode hard voor dat alle slecht geïsoleerde koopwoningen kunnen worden geïsoleerd met een (sociaal) krediet voor lagere inkomens. Bestaande energiebesparing leningen schieten daartoe tekort. Bovendien wil het CDA dat woningcorporaties en particuliere verhuurders fors worden aangesproken werk te maken van isolatie van woningen en het plaatsen van zonnepanelen.

3.7. Circulaire economie

Het CDA wil dat de lokale overheid helpt door bewustwording en verbinding te zoeken tussen bedrijven, organisaties en lokale initiatieven die met **circulaire economie** bezig zijn.

De ruil- en deeleconomie groeit. De lokale overheid steunt deze initiatieven.

Wij willen **kortere ketens** van het land naar het bord. Wat je van dichtbij haalt is verser, lekkerder en vaak minder belastend voor het milieu. Daarom stimuleren wij **lokale coöperaties** van boeren, winkeliers en consumenten om **regionale producten** op de markt te brengen en zo bij te dragen aan een sterke lokale en circulaire economie.

3.8. Duurzaamheid faciliteren

In de **verduurzamingsopgave** heeft de **gemeente** een **voorbeeldfunctie**. Wij gaan de verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed (scholen, buurthuizen, verenigingsgebouwen en cultureel erfgoed) en bedrijventerreinen daarom actief ondersteunen en ontzorgen. Dit bespaart deze organisaties veel werk en leidt in veel gevallen tot lagere energiekosten.

Nieuwe **scholen** zoals de **Mariaschool** in Eelde worden (bijna) **energieneutraal** gebouwd en hebben voldoende ventilatie. Voor bestaand onroerend goed wordt in beeld gebracht welke duurzaamheidsinvesteringen noodzakelijk zijn.

Het CDA wil **'groepen' inwoners**, organisaties en bedrijven die uit zichzelf met goede voorstellen voor de **verduurzamingsopgave** komen stimuleren. Daarbij willen we vooral inzetten op projecten en processen die op dit moment en zonder al te veel weerstand en risico te realiseren zijn en op projecten die de minste geïsoleerde gebouwen aanpakken.

Wij kiezen voor een gemeente die **duurzaamheidsinitiatieven faciliteert** en **stimuleert**. Met een gemeentelijke stimuleringslening wordt het voor alle inwoners en verenigingen eenvoudiger om energiekosten te verlagen en een bijdrage te leveren aan verduurzaming.

Veel inwoners willen een persoonlijke bijdrage leveren aan verduurzaming en weten niet altijd hoe dat kan. Wij willen dat er een **energieloket** komt waar inwoners, sportverenigingen, bedrijven en instellingen terecht kunnen voor vragen en ondersteuning.

Bij de nieuwbouw van woonwijken wordt duurzaam, klimaatneutraal en meer groen de norm. We bevorderen mogelijkheden voor de opvang en het **hergebruik** van **regenwater**.

3.9. Duurzaam inkopen

We willen dat **maatschappelijk verantwoord inkopen** de norm is. Zo willen we dat opdrachtnemers bij overheidsopdrachten gestimuleerd worden om zich in te zetten voor extra werk, of stageplekken, bijvoorbeeld voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

De **gemeente** heeft zelf een belangrijke voorbeeldfunctie als het gaat om duurzaam **inkoopbeleid**. Door werkzaamheden in bijvoorbeeld catering, productiewerk en (groen)onderhoud te beleggen bij deze doelgroepen bieden we elkaar de kans om een mooie invulling te geven aan maatschappelijke behoeften.

In het lokaal **inkoopbeleid** willen we stimuleren dat voldoende kans wordt gegeven aan **lokale ondernemers** voor bijvoorbeeld het groenonderhoud aan lokale hoveniers en onderhoud wagenpark aan lokale garages.

Een belangrijke voorwaarde voor duurzaamheid is nabijheid. We stimuleren regionale inkoop door de gemeente.

We willen dat de kennis en ervaring over maatschappelijk verantwoord inkopen in de regio wordt samengebracht om eenduidige criteria op te stellen. Hierdoor weten (lokale) opdrachtnemers waar zij aan toe zijn en hoe zij zelf met passende en innovatieve oplossingen kunnen komen.

3.10. Afvalbeleid

Nederland is op weg naar een meer **circulaire economie**, waarin hergebruik van producten op termijn de norm is. Zover zijn we nog niet, maar de wereld van de **afvalinzameling** is al wel volop in beweging. Dit maakt nieuwe keuzes mogelijk, en misschien ook noodzakelijk. Wij kiezen voor een gemeente die de afvalinzameling organiseert, en bewoners, ondernemers en organisaties prikkelt en met goed voorbeeldgedrag inspireert om de hoeveelheid restafval terug te dringen.

Het CDA wil dat de lokale overheid helpt door **bewustwording** en **verbinding** te zoeken tussen bedrijven, organisaties en lokale initiatieven die met circulaire economie bezig zijn.

Wij kiezen voor een **afvalbeleid**, waarin hergebruik van materialen als glas, papier, plastics, elektrische apparaten en textiel voorop staat. Bij de keuze welke manier van inzamelen het meest voordelig is betrekken wij bewoners, bedrijven en organisaties.

Wij vinden het belangrijk dat daarom het huidige afvalbeleid in de gemeente periodiek wordt geëvalueerd.

Het CDA juicht de ontwikkeling van **reparatiebedrijven** en winkels die **tweedehands** goederen verkopen toe.

4. Een dienstbare en beschermende overheid

De samenleving staat voor ons centraal. De gemeentelijke overheid is dienstbaar aan de samenleving en is er voor inwoners en ondernemers. De gemeentelijke overheid is er voor u!

De overheid is er om samenleven mogelijk te maken voor ons allemaal. Een betrouwbare overheid stelt duidelijke grenzen en geeft mensen zekerheid. De overheid is er ook om onrecht te bestrijden, ze moet rechtvaardig zijn. Daarbij staat niet de regel centraal, maar de burger. En, de overheid moet bovenal zorgen voor mensen die kwetsbaar en afhankelijk zijn.

De gemeentelijke organisatie moet duidelijk, transparant en slagvaardig zijn. Inwoners en ondernemers behoren actieve medewerking en goede, tijdige en begrijpelijke informatie te krijgen. De integraliteit is de basis bij beleid en uitdagingen. Inwoners en ondernemers moeten echt kunnen meedenken, meepraten en meebeslissen in het gehele proces. Hierbij is het ook belangrijk om inwoners en ondernemers regelmatig een terugkoppeling te geven. Om bepaalde zaken gerealiseerd te krijgen, moet er goed onderhandeld worden met hogere overheden. We hebben korte lijnen met de provinciale en landelijke CDA-fractie, we kunnen zaken snel aankaarten, aanpakken en doorpakken.

4.1. Samenleving aan zet

Participatie moet echte participatie zijn, inwoners moeten mee kunnen denken over oplossingen in hun directe omgeving of inbreng kunnen leveren aan beleidsnota's. De gemeente is er immers voor haar inwoners.

Wij willen de denkkraft, daadkracht en betrokkenheid van inwoners maximaal benutten. Daarbij zoeken we nadrukkelijk naar mogelijkheden om inwoners, die zich minder laten horen, te bereiken.

Om het draagvlak in de samenleving voor ingrijpende besluiten te vergroten (bijvoorbeeld op gebied van duurzaamheid, mobiliteit en begroting), starten wij een proef met een **lokaal burgerberaad**. In zo'n beraad worden inwoners bij loting aangewezen om in het voortraject de politiek te adviseren. We willen ontdekken hoe dit ondersteunend kan zijn in de beeldvorming van de politiek. De definitieve besluitvorming ligt bij de gemeenteraad.

Wij willen dat de gemeente de lokale kennis benut door **expertpanels** in te zetten rondom specifieke onderwerpen. In onze gemeente wonen veel mensen die kennis hebben van specifieke onderwerpen die in de gemeente spelen.

Bijvoorbeeld omdat zij werken rondom de energietransitie, omgevingswet of binnen het sociaal domein. Mensen geven aan dat ze hun professionele kennis vrijwillig in willen zetten voor hun eigen leefomgeving.

Het CDA wil dat **dienstverlening** dichtbij de inwoners en ondernemers wordt aangeboden én waar mogelijk digitaal. Tenzij de situatie om maatwerk vraagt bijvoorbeeld in de zorg (sociaal domein) waar vaak kennis van de specifieke situatie vereist is om goede diensten te verlenen.

Het CDA is voor het uitdaagrecht (**Right to challenge**). Als inwoners een project sneller, goedkoper of met meer draagvlak uit kunnen voeren dan de gemeente, moet hiervoor ruimte worden gegeven.

Initiatief uit de **samenleving voorrang** geven moet normaal worden. De gemeente hoeft niet alles zelf te doen. Bij zoveel mogelijk projecten moet de **gemeentelijke organisatie** zich afvragen of zij **zelf** aan de slag gaan of dat ideeën van de inwoners uitgevoerd kunnen worden. Wij willen dat in de planningsfase (vroege fase) overleg plaatsvindt met omwonenden en er gelegenheid is om mee te denken. Dit doen we om goede ideeën te verzamelen.

4.2. Veiligheid

Mensen moeten zich **thuis, beschermd en geborgen** voelen. Dit geldt te meer voor gezinnen met kinderen en ouderen. Een veilige gemeente vraagt om stevige maatregelen. Geen woorden, maar daden. Wij richten ons in het bijzonder op het tegengaan van criminaliteit die een grote impact heeft op het slachtoffer, diens directe omgeving en het veiligheids- gevoel in de samenleving, zoals ondermijning en woninginbraken. Maar ook op thema's als verkeersoverlast, veilige schoolomgeving en openbare ruimte.

We waarderen de rol van de **wijkagent** in onze wijken en dorpen. Wijkagenten moeten als ogen en oren van de buurt ook daadwerkelijk aanwezig en benaderbaar zijn in de buurt.

We willen onderzoeken of de structurele inzet van **BOA's** vergroot moet worden, twee is niet altijd voldoende.

Ondermijning is criminaliteit die de bovenwereld met de onderwereld vermengt en dat tast onze rechtsstaat aan. Drugsdumpingen in een bos, mensen die onder bedreiging of chantage een zolder moeten afstaan voor een illegale hennepplantage, winkels waar je nooit een klant ziet of een drugslab midden in een woonwijk. Zomaar voorbeelden van ondermijning die in onze gemeente (kunnen) voorkomen. Dat moeten we stoppen.

Wij willen dat de gemeente samen met politie, belastingdienst en andere organisaties optrekt om ondermijning tegen te gaan.

Drugsgebruik willen we verbieden, denk hierbij aan een verbod op verkoop en gebruik van **lachgas** en andere verdovende middelen.

Wij willen dat inwoners signalen van **ondermijning anoniem** kunnen **melden**. Wij willen dat onze inwoners voorlichting krijgen over ondermijning, concrete voorbeelden en waar ze signalen anoniem zijn te melden.

Wij vinden dat (mobiel) cameratoezicht een mogelijkheid is om in te zetten op plekken met langdurige ernstige overlast of onveilige situaties. **Cameratoezicht** werkt preventief, draagt bij aan de veiligheidsbeleving en ondersteunt de opsporing van daders.

4.3. Cultureel erfgoed

Wij tonen respect voor onze **waarden** en ons **cultureel, religieus, agrarisch en historisch erfgoed**, aan **dialecten** en **streektaalen**, en feesten van gemeenschappelijkheid, zoals Kerst, carnaval, de **Zuidlaardermarkt**, en het **Eelder Bloemencorso**.

In de **maand van de streektaal** wordt het lager- en middelbaar onderwijs een boek, bij voorkeur van een lokale schrijver, aangeboden. Ook dient in het onderwijs aandacht geschonken te worden aan de **Drents** en **Groninger taal**.

Wij willen dat er een **toekomstvisie** komt van ons **cultureel- en religieus erfgoed**. Een door het Rijk gemaakte inschatting laat zien dat er de komende jaren tussen 30 en 80% van alle Nederlandse **kerken** leeg kan komen te staan. Om ons erfgoed voor de komende generaties bewaard en toegankelijk te houden willen we hiermee het keuzeproces van de eigenaars stimuleren en ondersteunen.

We investeren in het behoud van onze betekenisvolle en beeldbepalende **monumenten**. Behalve grotere restauraties ondersteunt de gemeente ook kleiner maar even waardevol cultuurhistorisch erfgoed, bijvoorbeeld door het verstrekken van kleine kredieten aan particulieren.

In **Eelde** pleiten we voor het inrichten van een zogenaamd “**Museumkwartier**”. Een combinatie van diverse (inter)nationale musea en expositieruimten zal van Eelde een nog meer aantrekkelijke culturele en toeristische bestemming maken.

In **Zuidlaren** zal bij de ontwikkeling van het centrum en de “PBH locatie” gekeken moeten worden naar de bouw van een cultuurcentrum, al dan niet in combinatie met een samenkomstfunctie.

Het CDA wil zoveel mogelijk inspelen op het unieke van de gemeente, zoals bijvoorbeeld het **landschap** rond de **Drentsche Aa, het Zuidlaarder- en Paterswoldsemeer**, de **landgoederen** gordel, het fietspadenstelsel, de Horeca en recreatiebedrijven.

Het CDA van de gemeente Tynaarlo zet, na verkiezing van Zuidlaren als groenste dorp van Europa, in op de titel “**Tynaarlo, de groenste en meest aantrekkelijke gemeente van Nederland**”!

4.4. Gezonde gemeentefinanciën

We willen dat de gemeente als een goede rentmeester met haar geld omgaat en gezond investeert. We vinden dat we **duurzaam** moeten **omgaan met de financiële middelen** die voorhanden zijn. Onze uitgangspunten voor het financieel beleid zijn: zorgvuldigheid, spaarzaamheid, transparantie en gematigde lokale lasten.

Wij willen in principe dat de gemeente alleen de **Rijksinkomsten** inzet voor taken die we van de Rijksoverheid krijgen. Wij willen niet dat we onze zorgplicht-taken voor onze inwoners verwaarlozen door investeringen in andere landelijke doelstellingen (zoals duurzaamheid) zonder adequate financiën vanuit het Rijk.

We willen in principe niet dat de **ozb** (onroerende zaakbelasting) wordt verhoogd om nieuw beleid uit te voeren. Geld voor nieuw beleid wordt verkregen door het beëindigen of verminderen van oud beleid.

4.5. Waarden en tradities in de samenleving

Het CDA is een partij van en voor mensen die een positieve bijdrage willen leveren aan onze steeds veranderende samenleving. Een **samenleving** waarin het individu, het 'ik', een steeds belangrijker plaats lijkt in te nemen. Maar ook een samenleving waarin je steeds vaker merkt dat heel veel mensen dat soort individualisme eigenlijk helemaal niet willen. Binnen verenigingen, scholen, (sport)clubs, samenwerkingsverbanden, kerken in de breedste zin van het woord, de familie en het gezin en ook gewoon op straat, zien we dat we **met elkaar** meer kunnen bereiken dan alleen.

Wij stellen een zorgvuldige afweging van belangen voorop. En wij laten ons inspireren door de **Christelijke waarden**. Het CDA zoekt naar nieuwe vormen van samenwerking en bestuur, die passen bij een nieuwe tijd, maar die altijd mensen centraal stelt. Wij gaan voor een overheid die vertrouwen uitstraalt, daarnaar handelt en denkt in kansen; **toekomstgericht!**

Waarden en tradities helpen ons om ons thuis te voelen in een onrustige wereld. Wij ondersteunen initiatieven die hier een actieve bijdrage aan leveren op sociaal, cultureel of natuurgebied.

Wij erkennen de vormende en bindende waarde van **kerkelijke** en **culturele verbanden** en **(sport-) verenigingen**. Zij zijn dienstbaar aan de samenleving en de overheid moet hen daarin beschermen.